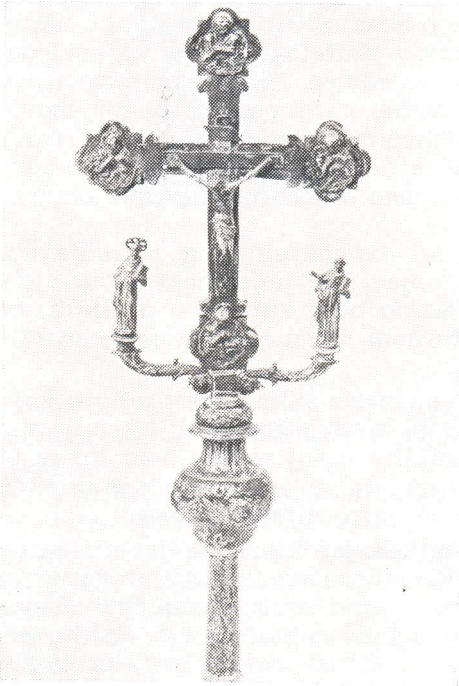

Cvito Fisković

O SAMOSTANU KONVENTUALACA U SPLITU

*Srebrno raspelo sa svecima iz 17. st,
foto: Ž. Bačić*

*Barokni drveni kip sv. Sebastijana iz
17. st, foto: Ž. Bačić*

Samostan konventualaca s crkvom na splitskoj obali ubraja se u one spomeničke cjeline koje se općenito rijetko i jedva spominju iako imaju vrijedne umjetnine i povijesne spomenike. Da bi se njihovo osmišljavanje provelo što potpunije, pa možda i ispravnije, sabraoh za ovu priliku nekoliko ranijih mojih saznanja o umjetničkom popunjavanju samostana,

pridavši im nekoliko srodnih podataka. Na taj način stječe se uvid u spori i neujednačeni razvoj jednog oštećenog središta koji sudjelovao stoljećima u životu naše sredine svojim kulturno povijesnim i likovnim doprinosima. U tom svjetlu svaka gotovo neznatna činjenica dobiva svoj smisao pa i važnost jer otkriva kako se gradila primorska kultura i umjetnost. S takvim ciljem obratih pažnju ne samo kasnoantičkom utemeljenju obrednog zdanja ili srednjovjekovnom uređenju samostana nego i rijetkim radovima korčulanskih klesara u Splitu, kao i drugih dosad nespominjanih majstora ili o inače u ovom gradu rijetkim freskama i o hortikulturi u ovom propovjedničkom svetištu, a i o tome kako je, imajući raskošna korska sjedala — djelo rijetke suradnje između naših i francuskih srednjovjekovnih umjetnika ili rijetki kasnorenesansni umivaonik i barokne zidne peći za ogrjev iz opeka — trajno dobavljao sitnija likovna djela izrađena u kamenu i kovini, u slici ili vezenoj tkanini. Ujedno je za obredne odore prekrajao svjetovnu nošnju splitskih plemkinja ili nabavljao onda suvremeni pribor za jelo, majoliku, muransko staklo i kositar. Mnogo takvih pojedinosti koje se otkriše djelomičnim pregledom samostanskog arhiva govore o bogatstvu i siromaštvu, o ukusu i stvarnosti ne uvijek blistavoj ali trajno prožetom željom za osvjedočenjem u vremenu skromne redovničke zajednice. Na taj način samostan sv. Frane na rubu pučkog predgrađa Velog varoša bijaše dugovjekovni sudionik životnih prilika izložen povremenim promjenama svojeg vanjskog lika, ali još više i bitnije srašćen s domaćom poviješću primorske kulture o kojoj i čitava njegova baština, iako osakaćena u svojim neujednačenim rasporedima, svjedoči.

I bit će stoga potrebno da povjesnici likovne umjetnosti proučavaju i sitnu gradnju o njoj, a ne samo da objavljuju pojedina uvozna djela stranih majstora koja, iako pokazuju razinu naše kulture u prošlosti, ne očituju vlastito nam snalaženje u kulturnom slijedu likovnog djelovanja u pokrajini.

Bezbroj sitnih činjenica dopunjava cjelovitu sliku naše prošlosti koju njima treba ispuniti i preplesti da se ne bi preuveličavale ili iskrivljavale mnoge pojave ili umjetnici i majstori nikli u našoj sredini, kao što se to učinilo s Jurjem Matijevim i još nekim umjetnicima u posljednje vrijeme bez sagledanja prilika i okolnosti njihova doba, mjesta i uloge.

Likovna umjetnost u Splitu 14. stoljeća još nije dovoljno istražena pa ni ona djela koja se u njen razvoj uklapaju sa sve istrazitijim gotičkim slogom. Začet već pod zapadnoevropskim utjecajem na romaničkim Radvanovim vratima u susjednom Trogiru počeo se granati i u Splitu, ali njegovi majstori ne stvoriše vrsna djela. Prodirući u staru gradsku jezgru na mnogim se zdanjima ispoljavao inačicama romaničko-gotičkog izraza u stambenom graditeljstvu, a naročito je vrsnoću kao prijelazni slog dostigao u plastici stolne crkve. Na ostalim crkvama dao je skromna rješenja, a naročito u dvorištu konventualaca na splitskoj obali koji se također pripisuje 14. stoljeću¹⁾ iako dosad nema pisanih isprava o toj gradnji.

To dvorište je sazidano uz južni zid crkve redovnika, ali je ta, nažalost, u drugoj polovici 19. stoljeća korjenito pregrađena pa joj se jedva može odrediti slog, tim više što su joj najizrazitiji dijelovi — pročelje s glavnim vratima i apsida — potpuno uništeni. Zbilo se to u onom

Barokni kip sv. Pavla iz 18. st, foto: Ž. Bačić

Reljef sv. Frane nad ulazom u samostan

vremenu kada su pomodna neoromanika i neogotika zahvatile i Split u kojem je sred oživjelog privrednog uspona u drugoj polovici 19. stoljeća zaredala izgradnja čak pet neoromaničkih crkava u različitim gradskim predjelima i to: sv. Križa u Velom varošu, sv. Antuna na Soluratu, sv. Petra pred Lučcem, Gospe na Dobriću²⁾ i već spomenuta crkva sv. Frane na obali. Split je, dakle, u izgradnji neoromanike prednjačio među dalmatinskim gradovima. Prirodno je, nažalost, da su u tom zamahu onda omiljenog sloga, preinačeni crkva i samostan konventualaca na obali, koji ne htjedoše zaostati pred Petrovom crkvom podignutom sučelice na pročelnom dijelu grada. Gradnjom tih dviju neoromaničkih crkava sa zvonikom kao da se htjelo postići neko kakvo-takvo urbanističko ravno-vjesje koje, s obzirom na različitu visinu zemljišta i izgradnju okoline Petrove crkve, ipak nije uspjelo.

Crkva i samostan sv. Frane, povijesno važni i urbanistički istaknuti, padoše i preodjenuše se u neskladno neoromaničko ruho. Od starog zdanja ipak ostane ranogotičko dvorište, koje ne bijaše vidljivo u urbanističkom prostoru već skriveno kao i u svim samostanima. Jednobrodna nekoć pravilno orijentirana crkva s četverouglastom apsidom, osmerostranom i ostalim dvjema kapelama vidljiva nam je danas tek u dva tlorisa sačuvana u arhivu 18. stoljeća³⁾ i u ostacima dvaju pobočnih zidova. Na svakom od tih zidova, sjevernom i južnom, ostadoše po četiri traga vitkih

prozora. Njima su sačuvani manji dijelovi doprozornika sastavljeni od pojedinih pri pregradnji i zatvaranju premještanih kamena i polukružni romanički luk urezan cjelovito u pločasti kamen. Po tim lukovima osmero zazidanih i oštećenih prozora, koji nisu profilirani kao ni sačuvani dio doprozornika, može se vidjeti da im otvori poredani u istoj visini zida bijahu uski. Oni očituju da crkva bijaše u 13. stoljeću sazidana u romaničkom slogu. To potvrđuju i vrata neprofilirana nadvratnika i dovratnika sastavljenih od kamena različite veličine na sjevernom zidu, južni zid građen djelomično poduljim kamenom, a i u njemu uzidana nadgrobna pločica Leona Albertija (?) i sina mu Stjepana iz 1296. godine. Njen je natpis ispisan gotičkim slovima složen u leoninskim stihovima,⁴⁾ a potvrđuje nam svojim datumom da crkva bijaše sazidana u 13. stoljeću na današnjem mjestu.

Gotički slog je unesen u 15. stoljeću i u crkvu. Tada je postavljena oltarna ogradica s prošupljenim gotičkim krugovima, koja je vjerojatno po ondašnjem običaju ograđivala apsidu. Bila je skinuta vjerojatno pri barokiziranju crkve i prenesena u dvorište gdje je, kako se vidi na jednoj staroj fotografiji, podržavala poznati ranokršćanski sarkofag s prikazom prijelaza Izraelaca preko Crvenog mora i zatim prodana skupa s njim splitskom Arheološkom muzeju, gdje se danas čuvaju. Slična je onoj koja ukrasivaše i jednu omišku crkvu, ali je i ta skinuta i danas je u muzeju Omiša, koji bi konačno trebalo oblikovati i okupiti membra disiecta tog lijepog ali osakaćenog gradića.

Pored kasnogotičke ogradice i druge umjetnine ispunjavahu crkvu, koje već objavih i o kojima pisah. Bila su to drvena korna sjedala koja izrezbariše, prema ugovoru koji pronađoh u starom splitskom arhivu, francuski rezbar Ivan, a oslika ga slikar Martin 1438. godine očit u gotičkom slogu i to u dva reda spojenih tzv. ćelija iskićenih ažuriranim izrezbarenim cvijećem i intarzijama. Kor je svojim rasporedom imao sličiti onomu koji je postojao onda u crkvi splitskih dominikanaca. Rezbar Ivan Francuz je vjerojatno od početka ožujka 1438. godine bio izrezbario dio kora pa se u drugoj polovici srpnja slikar Martin koji ranije bijaše učenik poznatog slikara Jurja Blaževa, nastanjen u Splitu, obavezao u lipnju da će na njenu naslikati dvadeset osam tabla od kojih će četiri biti svetački likovi,⁵⁾ možda evanđelisti.⁶⁾ Nažalost, taj raskošni kor je nestao i nema mu traga. Iz knjiga izdataka sačuvanih u samostanu doznaje se da su korna sjedala bila u nekoliko navrata popravljena u 16. i 17. stoljeću, pri čemu bijahu zaposleni kovač Duje, majstori Viculin Bugardelo i ostali.⁷⁾ Možda su oni tom zgodom unijeli pojedinosti kasno-renesansnog i baroknog ureda u prvotnu gotičku cjelinu, kao što nepoznati rezbari nadodaše romaničkom koru u splitskoj stolnoj crkvi gotičke dijelove.⁸⁾

Iako je djelomično oštećeno, u crkvi se sačuvalo gotičko naslikano raspelo u kojemu prepoznah djelo Blaža Jurjeva.⁹⁾ Pri njegovom postavljanju na noviji žrtvenik skraćeni su mu krajevi svih krakova na čijim kvadrilobatima prema onodobnim običajima bijahu istaknuti svetački likovi i pelikan, znamen Kristove žrtve na križu. Danas je osakaćeno raspelo izloženo na jednom pobočnom žrtveniku, ali je, dok bijaše cjelovito, vjerojatno visilo u luku apside i djelovalo veličanstvenije.

Treće djelo gotičkog sloga u crkvi konventualaca je obojeni drveni kip sv. Lucije kojoj je ranije bio posvećen žrtvenik u posebnoj kapeli,¹⁰⁾ što odava jače obožavanje ove zaštitnice očinjeg vida, potrebitog osobito pomorcima i ribarima koji obitavahu u obližnjoj gradskoj četvrti. Kapelu sv. Lucije popravljahu 1631. godine, a pri ponovnom popravku 1654. godine također pozlatiše i svetičin kip. Kada ga objavih 1939. godine, bijaše još prebojen, ali je 1976. godine u restauratorskoj radionici Regionalnog zavoda s njega skinut noviji premaz boje.¹¹⁾ Tada je to djelo domaćih rezbara 15. stoljeća, koje ne dostiže ni vitkost ni ljupkost kasne gotike,¹²⁾ otkrilo bar sklad izvornih šara.

Prema tome je očito da sva ta četiri djela — drveni kip i kor, naslikano raspelo i kamena ogradica — bijahu upotpunili u toku 15. stoljeća razvijenim gotičkim oblikom unutrašnjost crkve, a ta očito ne bijahu jedina jer taj slog bijaše udomaćen i omiljen među franjevcima u tom našem likovno plodnom stoljeću.

Barokni slog unese u crkvu nove žrtvenike od kojih osta onaj od šarenog mramora posvećen Bezgrešnom Začecu, dok ostali noviji nose tragove srodne bujne mode. I pored korjenitih izmjena u njoj osta nekoliko važnih kulturno-povijesnih spomenika i spomena. Nadgrobna ploča Tome Arhiđakona i Marka Marulića,¹³⁾ o kojima je već pisano. Tu su i novije spomen-ploče pjesniku Jerolimu Kavanjinu i glazbeniku Ivanu Lukačiću. Kavanjinovu nadgrobnu ploču ukrašenu vjerojatno grbom moglo bi se potražiti pod novim pločnikom crkve.

O pročelju crkve ništa se ne može pouzdano reći. Iz fotografije splitskog fotografa Manenice se vidi da se uzdizalo plošnim strmim zabatom gotičkog ustremljenja. O glavnim vratima takođe se bar dosad ništa ne doznaje. Možda bijahu jednostavna kao i ona na ranoromaničkoj crkvi sv. Duha, kojoj u 14. stoljeću ugradiše pobočna južna vrata postavivši im uz otvor dva stupića uzdignuta na konzole po južno-italskom romaničko-gotičkom uzoru ali i po ugledu na stupiće koji se nekoć uzdizahu na konzolama vrh Zlatnih vrata Dioklecijanove splitske palače. Taj plastični ukras bočnih vrata sv. Duha je jedan od najvrsnijih očitovanja splitskih majstora 14. stoljeća, pa bi bilo zanimljivo znati da li bijahu tako vrsno postavljena i glavna vrata crkve konventualaca koja stajahu na malom, sada nestalom trgu.

Uz crkveno pročelje jugozapada se dizao zvonik. Prema jednom zapisu iz 1598. godine čini se da je imao uobičajenu preslicu uzdignutu vrh pročelja koje se tada popravljalo. Ako je doista bila, mogla je sličiti onoj romaničko-gotičkoj uz apsidu crkve sv. Duha. Ali na fotografijama Manenice iz tisuću osam sto sedamdesetih i na Schindlanovoj litografiji iz 19. stoljeća vidi se da dio pročelja djelomično prikrivaše glomazni toranj s ložom zvona i niskim krovom piramidalnog krova,¹⁴⁾ koji je naslikao na svojoj uljenoj slici i M. Olivero 1892. godine.¹⁵⁾ Iz tlocrta nacrtanog u drugoj polovici 18. stoljeća gdje su ucrtane i njegove prizemne stepenice vidi se da bijaše doista glomazan.¹⁶⁾ Vjerojatno se može ubrojiti među one četverouglaste s ložom kao što je zvonik zadarskog sv. Krševana, benediktinske i isusovačke crkve u Dubrovniku sv. Križa na Čiovu pa i sv. Petra u Drazi na Rabu,¹⁷⁾ a slična loža zvonara bijaše uzdignuta nad krovom ranoromaničke crkvice sv. Mikule na Stagnji u splitskom Velom varošu.

S obzirom da se na spomenutim Maneničnim fotografijama svjetlijom bojom svog kamena odvaja od zagastijeg, tamnijeg pročelja crkve, čini se da je taj glomazni zvonik sagrađen kasnije, tek možda u prvoj polovici 18. stoljeća, pa su mu stepenice i označene u spomenutom tlorisu samostanskog sklopa 1764. godine kada je u barokno doba trebalo prostorno naglasiti crkvu pa i pojačati rasprostiranje zvuka njenih zvona, kao što je to učinjeno i vrh crkve obližnje crkvice sv. Mikule.

Freske, slike, kovinske umjetnine, ruho, drveni žrtvenici i knjige koje su se u crkvi i samostanu u toku srednjeg vijeka i renesanse, osim već spomenutih, nalazile, nisu se sačuvala. Ostali su barokni drveni obojeni kip sv. Sebastijana i dva manja vrsnija i pozlaćena sv. Petra i Pavla,¹⁸⁾ od kojih se ovdje objavljuje drugi, barokni mjedeni i drveni pozlaćeni oltarni svijećnjaci, lišćem i volutama okićene predočnice, uobičajeni radovi mletačkih rezbara, pa i moćnici osim onih sv. Lovre i sv. Kristine koje spomenu kavanjin u šesnaestom pjevanju svog dugog spjeva, »Bogatstvo i uboštvo«.

Budući da neke pojedinosti o ranijoj srušenoj crkvi i samostanu nisu poznate, donosim ih ovdje nekoliko iz arhivskih knjiga s kraja 16. i početka 17. stoljeća.

Sakristija bijaše ukrašena freskama sa svetačkim likovima koje u Splitu inače bijahu rijetke. Neki od tih likova naslikani iznad prozora bijahu oštećeni i 1556. godine popravljeni.¹⁹⁾ Prozori sakristije i crkve su imali po ondašnjem običaju okrugla staklena okanca oivičena olovom koja su 1559. godine učvršćena. Vršio se popravak stepenica pred kapelom sv. Bernardina Sijenskog koja zatim početkom 17. stoljeća bijaše posvećena Bezgrešnom Začeću. Na žrtveniku sv. Felicija su napravili 1618. godine konzole, a 1621. na veliki žrtvenik dva kamena podupirača ili prislona. Godine 1638. učinjena je pred njim pozlaćena ogradica i antependij. U svibnju 1600. naslovni bosanski biskup Frano Baličević je posvetio svećano četiri žrtvenika, a popravljena su i dva groba koja bijahu, čini se, njemu namijenjena.²⁰⁾ Spličani bijahu dakle povezani s Bosancima dugo nakon pada njihova kraljevstva. U toku 16. i 17. stoljeća bijaše u nekoliko navrata popravljan krov crkve i kapele sv. Lucije.

Krajem 16. i početkom 17. stoljeća nabavljali su i popravljali konventualci za svoju crkvu i neke svoje umjetnine. Godine 1598. pozlatiše dva srebrna kaleža. Godine 1601. primili su od ostavštine Luke Marislavića zlatni prsten, srebrnu čašu i neko prstenje, a 1607. godine za vrijeme kuge doniješe iz Mletaka veliku uskrсну svijeću, a za žrtvenik Presvetog otajstva 1645. kandilo od lima. Godine 1613. svećenik Antun Matasović je popravljao starinske misale, novi brevijer za kor i novi misal. I u Splitu je, dakle, kao i u Hvaru i u ostalim dalmatinskim gradovima, bilo u 16. i 17. stoljeću onih koji su se bavili uvezom knjiga.^{20a)} Te godine su nabavljena tri »indijska« rupca i obrubljena pozlaćenim rubom. U svibnju 1616. su skrojene dvije planite od ljubičastog baršuna koji je crkvi od svoje odjeće poklonila Jerka Papalić. Očito je dakle da se misno ruho nije nabavljalo uvijek iz Mletaka, već da je i u Splitu bilo krojača koji su se bavili tim umjetničkim obrtom, a već krajem 14. stoljeća brijač Markul je istaknuo na svom nadgrobnom natpisu taj zanat svog oca Cvitka u dvorištu samostana.

U siječnju sljedeće godine nabavljene su četiri posudice za vino i vodu sa staklenim tanjurićem za misu. Godine 1618. Dominik iz Trogira s pomoćnicima izrezao je platno za žrtvenik Presvetog svetotajstva. Godine 1624. nabavljaju se za šivanje planita platno, ljubičasti tabin i kite, a za nju se upotrijebio i dio jednog crvenog naručnika (manipula) ukrašenog zvjezdicama. Te godine su rastavljeni neki stari kaleži koji bijahu van uporabe i neki vrčevi i od njih skovana dva kaleža od kojih jedan veliki srebrni izrađen na »milanski način« i drugi jednostavniji. Tada je krojena u ljubičastom tabinu ukrašenu cvjetovima i jedna planita, a 1627. godine planita pozlaćenog bijelog tabina s različitim cvjetovima, križićima i pozlaćenim rubom, dok je 1636. godine nabavljeno deset lakata rubnog ljubičastog ukrasa za jednu drugu planitu od zambelota. U toj je tkanini skrojen i antependij za još jedan žrtvenik. Sljedeće godine nabavljena su i četiri zvončića za mise, islikana škrinja za sakristiju koje dosad ne sretamo u Splitu, zatim novo odijelo od zambelota i ostale tkanine, platno od sorgala, deblja svila, pa i kite za tri crne planite. Godine 1641. dobavljeno je platno da se na njemu naslika nova slika za žrtvenik Marijina navještenja. Godine 1642. kupljene su dvije staklenke za misu, a zatim plaćeno krojenje platna za stolnjak velikog žrtvenika. Za oznake oprosta pred žrtvenikom sv. Frane i ostalima koje je imao izraditi svećenik Jakov nabavljeno je i sedam lakata čipke za stolnjak žrtvenika, te je plaćen majstor krojač Petar Blanja za izradu jedne stole. Godine 1645. kupljene su pozlaćene čipke da se obrubi zastava za ophodnje s molitvama za usjeve, koju je poklonio Antun Bolanci. Godine 1649. prenesene su orgulje sa Brača.

O Velikoj sedmici tih godina slikari napravljahu Kristov grob, pa se za to nabavljalo ljepilo, čavli, obojeni karton i bijeli papir da naslikaju uz određenu naplatu oblake i cvjetne ukrase.

Iako su svi ti podaci neznatni, ipak pokazuju da su se u Splitu mogle nabaviti finije tkanine, čipke, ukrasi za obrube, boje, raznoliki papir pa i kovine za izradu i popravak obrednih umjetnički oblikovanih predmeta, crkvenog ruha, slika i posuđa, da se uvezivahu crkvene knjige i računске bilježnice kao u Korčuli i u Hvaru u 16. stoljeću, da su se krojile planite, iako su se mnoge umjetnine uvozile iz Mletaka.

U Splitu je tada krajem 16. i početkom 17. stoljeća dakle bio razvijen umjetnički obrt, pa se i spominje nekoliko majstora koji se bavljahu tim zanatima i posluživahu potrebi crkvama, a naravno i građanima.

Među njima su zlatar Mate koji je 1555. godine bio u dodiru s konventualcima jer je unajmio njihovu prostoriju za svoju radionicu, jednako kao i zlatar Miloš, koji je 1653. i 1654. godine to učinio u njihovoj kući kod nekadašnje crkve sv. Ciprijana. Godine 1559. zabilježen je tada već pokojni zlatar Stjepan, koji dolazaše u dodir s konventualcima.

Među krojačima i vezačima spominju se Frano Dubrovčanin koji je 1555. godine unajmio u konventualaca zemljište kraj crkve sv. Stjepana i crkve sv. Jakova, a Kristofor kuću uz sv. Mihovila na spomenutim položajima.

Dakle iako im je zanat u doba raskošnog renesansnog odijevanja bio unosan, ipak držahu zemljišta za obrađivanje. Među njima se 1643. godine spominje i Petar Blanja koji je šio crkveno ruho.

Pri popravcima u crkvi konventualaca spomenut je 1561. godine i kovač Duje.

Među drvodjelicima je Mikulin koji je 1556. popravljao neka vrata, a Dujam Carević vršio 1561. popravke na crkvi, Jerolim Terčago koji je popravljao 1617. godine samostanska vrata na obali, vjerojatno ona koja se spominju u drugoj polovici 14. stoljeća.²¹⁾ U samostan se, dakle, ulazilo i s morske strane. Dominik iz Trogira je 1618. godine radio na žrtveniku Presvetog otajstva, a Ivan Domjanović je tada izradio stepenice u vrtu i poklopac na kruni bunara te 1619. godine pod za pristup koru. Filip iz Trogira je radio vrata i prozore 1618. godine, Luka bijaše zaposlen 1620. godine na izradi poklopca rake sv. Felicija, Duje je 1623. godine popravljao vrata i prozore spavališta u samostanu, svećenik Jakov je 1642. godine radio oznake za oprost iznad žrtvenika. Očito je da će se svih tih zanatlija naći još u starom arhivu, ali ja navedoh samo one iz knjige s kraja 16. i početka 17. stoljeća koje pregledah. Iako se ne može procijeniti vrsnoća njihovih radova, treba ih spomenuti da se uoči množina obrtnika koji u Splitu rade na spomeničkim zgradama i likovno obrađenim predmetima.

Skupa s drvodjelicima su radili na popravcima crkve i samostana pa i na zidovima samostanskog vrta zidari i klesari. Nekoliko se njih spominje pri isplatama. Tu je majstor Antun koji radi 1556. na novoj gradnji samostana. Tada se za krov spavališta i ostalih soba nabavljalo vapno, drvena građa i kupe, a 1558. godine popravljala i mala loža koju je i ovaj samostan imao poput mnogih dalmatinskih, osobito dubrovačkih franjevačkih samostana.²²⁾ Sa ove se zacijelo pružao pogled na more, luku i slikovitu okolicu. Drvena građa se 1559. godine uvozila iz Mletaka. Mletačka je vlada te godine i novčanom svotom pomogla izgradnju samostana na kojemu je gradio majstor Viculin Bugardelo 1561. godine, a kamen se dobavljaše kod Luke Dubrovčanina 1598. godine. Zamašnije se gradilo na samostanu 1612. godine. Neki mletački protomajstor, čije ime nije zabilježeno u knjizi isplata, izradio je nacrt gradnje (model della fabbrica), a za pojedine kamene dijelove, kamin s napom, konzole, šest stupića, dva pilastra, zidne vijence, velika vrata blagovališta i još dva manja, trinaest prozora isplaćuje se majstoru Ivanu Franovu iz Korčule prilična svota od preko 500 lira. Dakle i ovdje su prisutni vrsni korčulanski klesari građevinskih dijelova na samostanskoj zgradi. Oni se inače dosad rijetko spominju u Splitu, kojemu bijahu bliži trogirski kamenari, ali ipak njihovu djelatnost, koju zabilježih u 16. stoljeću od Mantove i Mletaka do Ulcinja, Krfa (1597. g.), Tremita i Mole di Bari, Splićani ne moguše mimoći. Već ih sretah zaposlene u 15. stoljeću na Klisu pa čak i u Trogiru iako je taj grad obilovao kamenom i vrsnim majstorima građevnog ukrasa.

Godine 1616. grade dubrovački graditelji Vicko i Marin s pomoćnikom vrtni zid, a na samostanu zidaju majstor Petar iz Omiša a i njegov mještalin majstor Ivan sa sinom. Petar je zaposlen 1615. i 1616. godine, a 1618. i Ivan. Te godine se dobavljaju stepenice, kamen, ali i drvena građa, daske jelovine i ariša, uređuje se »gornja soba« u kojoj Ivan Omišanin dovršava kamin. Godine 1619. zaposlen je ovdje i Vicko Dubrovčanin. Dakle u gradnji sudjeluju Splićani, Dubrovčani, Korčulani i Omi-

šani. Godine 1630. spavalište, koje je po običaju samostanskom bilo na katu, popločava se opekam, ali se opekama odnosno ciglom 1605. zida i kamin u jednoj sobi, iako su zidne peći u Dalmaciji ponajviše kamene.²³⁾ U jednoj se sobi spominje drveni ormarić nad umivaonikom, a i jedna majolična zdjela za umivanje. O stambenoj opremi i kulturi stanovanja

Bizantinska ikona iz 18. st, foto: Ž. Bačić

u samostanu dakle jedva ima traga, ali računske knjige odaju bar nekoliko predmeta pribora za jelo, koje ću navesti, jer i ti bijahu vjerojatno, iako jednostavni, ipak likovno oblikovani i jer o opremi naših samostana na prelazu iz 16. i 17. stoljeće skoro ništa do sada nije objavljeno. Od toga pribora spominju se vjerojatno uvezani iz susjedne Italije majolični

vrčevi i vrčići, tanjuri i solnice, staklene i kristalne čaše, bočice za ulje i ocat, svijećnjak, kositreteni tanjuri, željezni noževi i viljuške, pa i one bijelog koščatog drška, a spomenute su i drvene žlice. Kupovahu se i stolni ručnici. U samostanu je bilo zemljanih žara i puljiških lonaca. Kod Zagoraca se nabavljahu pokrivači i vreće. Spomenuta je već jedna srebrna čaša, a i samostanski pečat bijaše skovan u srebru.

O većem i izrezbarenom namještaju nema bilježaka. Očito je da je postojao onaj izrađen u renesansno doba, ali je i taj kao i spomenuti kućni pribor vjerojatno bio jednostavan.

Građevni dijelovi kao i mnoge umjetnine i predmete umjetničkog obrta, koje ovdje spomenuh u crkvi i samostanu, osim nekoliko navedenih, ne mogu se danas naći, prepoznati ih niti im utvrditi oblik i odrediti slog, jer su i crkva i samostan u prošlom stoljeću potpuno pregrađeni. Ostaše dakle o njima i o njihovim majstorima kratke arhivske bilješke koje navedoh iz knjiga troškova i izdataka samostana od 1555. do 1657. godine i to ne u redovnom vremenskom slijedu. Ne može se, dakle, točno utvrditi da li je u drugom desetljeću 17. stoljeća, prema nacrtu neimenovanog mletačkog protomajstora, srednjovjekovni romaničko-gotički samostan preinačen u kasnorenesansnom ili baroknom slogu.

Pri svim tim a i kasnijim pregradnjama ostalo je, iako okrnjeno, srednjovjekovno samostansko dvorište. Gotički slog lisnatih glavica, vrh stupića koji nose dvokrilne profilirane drvene konzole što drže četverostrani krov pokrit crijepom, očituje da je čitavo dvorište iz 14. stoljeća.²⁴⁾ Njegovi obli i osmerostrani stupići bijahu uobičajeni u dalmatinskom pa i splitskom graditeljstvu 13. i 14. stoljeća kao i njihove već spomenute glavice, a i okrugle stope s ugaonim lišćem. Mnoge su stope pa i neke glavice izmijenjene i premještane kasnije. Njihova likovna izrada odava slog trogirsko-splitske klesarske radionice 14. i početak 15. stoljeća, ali ne prednjače likovnom obradom onima vrsnijim i istančanijim nekih drugih kipara u Trogiru, na Tkonu²⁵⁾ i u Splitu.

Nisko dvorište zasjenjeno i ispunjeno mirnim svjetlom stvara blagi ugođaj a i umjerena visina prostora odava²⁶⁾ srednjovjekovnu čednost i povučенost redovnika, pa i nemoć splitske općine da ostvari velebnost romaničkog graditeljstva i izrazitog kiparstva ranijeg splitskog stoljeća. Prkosi stoga i danas buci južnjačkog grada i njegove prometne luke. Nema renesansne vedrine poljudskog samostana, ni širokih svodova s raskriljenim lukovima ni na njima uzdignutih terasa kao mnoga dvorišta dalmatinskih samostana, pa ni vrtića uzraslog sred onih dubrovačkog kraja. Središnji prostor mu je popločan i ima glomaznu neobrađenu krunu zdenca. Okolne zgrade podignute u prošlom stoljeću guše ga i nagrđuju. Nije se očuvala, dakle, ni ovdje kao ni pri preinaci dominikanskog a i nedavnog rušenja baroknog franjevačkog samostana naslijeđena i teško stečena građevinska baština.

U dvorištu osta nekoliko nadgrobnih ploča. Najstarije su one dvije ispisane gotičkim slovima koja svojom zbijenošću djeluju veoma dekorativno, s obje su iz druge polovice 14. stoljeća i uzidane u zid samostana. Slične onima na franjevačkoj crkvi u Stonu, u samostanu Male braće, dominikanaca i klarisa u Dubrovniku, konventualaca u Šibeniku i benediktinaca na Mljetu koje potvrđuju da je taj običaj bio proširen u sred-

njovjekovnoj Dalmaciji.²⁷⁾ Na tim pločicama su često ispisana u 14. i 15. stoljeću lijepa narodna imena pa i na ovim u Splitu nekog Radića i gradskog brijača Markula sina krojača Cvitkona²⁸⁾ iz sredine 14. stoljeća.²⁹⁾ Kasniji natpisi na oštećenom pločniku, iako okrnjeni, svjedoče da se ovdje zbililo sve do 19. stoljeća omiljeno grobište građana, seljaka iz Žrnovnice, bratovština pa čak bratimstva sv. Marije poljudske iako je ono imalo svoje grobove u franjevačkoj crkvi na Poljudu. Očito je, dakle, da i po broju tih grobnica ovaj samostan bijaše povezan s gradom iako su plemići pribjegli da zidaju od početka 16. stoljeća svoje grobove na Poljudu, bojeći se vjerojatno da i ovaj samostan sagrađen tik do gradskih zidina mletačka vlast ne sruši pri mogućoj neprijateljskoj opsadi pograničnog Splita, kao onaj dominikanski. Ta već je sredinom 14. stoljeća gradska uprava zabranjivala konventualcima da drže svoja vrata otvorena pa je oni zamoliše 1357. godine da im dopusti barem otvaranje vratašca urezana u velike vratnice,³⁰⁾ vjerojatno onih vrata koja se kao Porta marina spominju još i 1632. godine, pa nam tim izazivlju pretpostavku da je samostansko krilo okrenuto moru moglo biti raskošnije i velebnije iako nam ono koje naslika M. Olivero na spomenutoj slici 1892. godine to ne pokazuje. On je naslikao dugu dvokatnicu s vratima na obali i nizom prozora koje kao i ostale kuće imaju zeleno obojene škure vrlo česte u onodobnoj Dalmaciji.

U dvorištu su zazidana gotička vrata prelomljena profilirana luka čiji su dovratnici uzeti iz nekog ranosrednjovjekovnog mramornog spomenika što odava, kako davno utvrdih, njihova profilacija i glavice stepenastog oblika³¹⁾ sličnim onima iz 11—12. stoljeća. Iako su to *spolia*, ipak bi se moglo pretpostaviti da je ovdje u tom vremenu, a u slijedu nakon ranokršćanske, bila i ranosrednjovjekovna crkva iz koje ti stupići potječu. Uz njih na tom zidu je uzidana gotička škropionica iz 15. stoljeća u obliku dinje, vrlo česta uz ulazna vrata dalmatinskih crkava tog vremena. Na tom zidu strši vitka lisnata konzola također gotičkog sloga, a uzidan je i reljefni grb između ugaonog lišća na pločici okruženoj gotičkim izmjeničnim zupcima iz 15. stoljeća. Na štitu mu se propinje lav iza kosog pojasa koji među splitskim plemićkim grbovima još ne poznamo, pa se bar za sada ne može odrediti komu je pripadao.³²⁾ Nije za sada poznato da li je ovaj grb s lavom i pojasom u štitu dospio u dvorište samostana sa porušene kapele koju je neka plemićka obitelj u ovoj crkvi sazidala u 15. stoljeću, jer je po njegovom obliku i okviru teško pretpostaviti da je sa neke nadgrobne ploče. Ali bez obzira na to za sada je ipak novi prilog još uvijek neupotpunjenom splitskom grbovlju tog stoljeća, pa i onodobnom klesarstvu.

Poznat je i ranokršćanski ulomak mramornog sarkofaga,³³⁾ ali mramornih komada je bilo u sklopu samostana i više, pa je njegov upravnik i poznati glazbenik Ivan Lukačić otpremio 1626. godine neke u Mletke,³⁴⁾ kamo se izvažашe, kao što je poznato, i ostala kamena građa iz Splita čime se oštećivaše naša spomenička baština što je u 18. stoljeću izazvalo prosvjed Andrije Dorotića. Poznato je da se već 1632. godine odredbom providura Antonija Civrana odvezio u Mletke kamen bočnih kula Dioklecijanove palače, koje je njegov predšasnik Alviz Zorzi dao srušiti.³⁵⁾ Dorotić je znao za smrt svog subrata Filipa Grabovca koji je bio umoren u mletačkoj tamnici zbog svojih stihova kojim ustajашe zbog odnarođivanja

Dalmacije, pa se ne usuđivaše u svojoj pjesmi spomenuti duždevu vlast, ali je jasno da u njima cilja na nju kao pristaša ujedinjenja Dalmacije s Hrvatskom. Očito je, dakle, da on u svojim stihovima o rušenju solinskih ruševina i raznošanju preko mora dijelova Dioklecijanove palače razumijeva sve one, kako je Frane Bulić pisao 1926. godine »rušilačke hirove splitskog pokoljenja«,³⁶⁾ a i mletačku vlast koju zbog njena središta na lagunama nazivlje *Slatinsko Stinje*, kao što ju je i Mavro Vetranović podrugljivo zvao Blato a Mlečiće Blačanima. Dorotićevi ogorčeni stihovi su, dakle, jedan od ranijih prosvjeda proti rušenja Dioklecijanove palače iz kraja 18. stoljeća, pa ih je, zbog njihove uvjerljivosti potrebno navesti i u ovom godišnjaku splitskog Društva prijatelja kulturne baštine:

*Mire tvrde sada raskopaju
I pendžere na njih prokopaju
Stine strašne s mlatima razbiju
Prage lipe na kuse pribiju.*

*Stupe vuku i drugim pridaju
Mramor krađu, srama ne imaju,
Na taj način starinu skončaju
I sve slavu svoju pomrčaju.*

*A palače, staro urešenje,
Sve razmeću kako zlo stečenje,
Misleć da će blago iskopati
Za bolje se moći raskasati.*

*Stupe vade porfida tvrdoga
Zide grade stinja slatinskoga
Ah grihote, Inglezi rekoše³⁷⁾
Kad rasuće takovo najdoše.*

*Zli vladavci turne razoriše
A kamenje niz more odniše
Za graditi visoke palače,
Ne gledajuć ko za njima plače.³⁸⁾*

Tako je, dakle, i ovaj samostan na splitskoj obali bio izložen raznošenju starih ulomaka. Glazbenik Ivan Lukačić koji je kao upravnik samostana prodao te ulomke, učinio je to da izvrši popravke na njemu ili u crkvi.

Uostalom, još se može naći takvih pouzdanih bilježaka, ali se nikada neće potpuno doznati koliko je i kakvih umjetnina izneseno iz Dalmacije u toku stoljeća.³⁹⁾

Međutim, se i ovaj samostan obogaćivao i novim. Među njima su i kovinski predmeti u 17. i 18. stoljeću. Vrijedno je spomenuti tri još neobjavljena kaleža baroknog sloga od kojih jedan ima reljefno izrađene anđele koji nose znamenja Kristove muke i godinu MDCC, a drugi s reljefnim glavicama anđelčića, na dršku i tanjuriću žig mletačkih zlatara s krilatim lavom sv. Marka, znakom stigme i godinom kovanja 1626. Taj kalež je dao skovati glazbenik Ivan M. Lukačić, koji tada upravljaše ovim samostanom.

Lukačićev kalež iz 17. st, foto: Ž. Bačić

Kalež iz 18. st, foto: Ž. Bačić

Po umjetničkoj vrijednosti a i rijetkosti ističe se srebrno ophodno raspelo renesansno-bosanskog sloga s Kristom i reljefnim apostolima na prednoj a s Gospom i reljefnim Stvoriteljem i sveticama na stražnjoj strani. Od križa su sa strana pružene, savinute vaze vrh kojih su kipići sv. Frane i Antuna, motiv rijedak i likovno dobro oblikovan. Ovdje su oltarne slike »Odlikovanje sv. Frane Kristovim ranama« Frana Potenze i sladunjava »Sv. Ante pred Bogorodicom« koju preslika Juraj Pavlović, a koje je objavio K. Prijatelj, te dvije ikone od kojih jedna italobizantska prikazuje Kristovo poprsje slično onom kod dominikanaca u Starom gradu na Hvaru, a kasnobizantska Gospa sa sinom uz čije su glave grčki naslovi njihovih imena. Inačice ove Gospine slike tvrdo stilizirane sa sinom ili bez njega, u raskošnom plaštu i s krunom nalaze se u Splitu, u Korčuli, na Pelješcu i u Boki Kotorskoj.⁴⁰⁾ Ovdje je i nekoliko manjih slika mletačkog baroka, te »Gospe s prstom«; poseban je drveni kipić Krista uz stupić, rad gotiziranog baroka 18. stoljeća, koji slični, osobito po glavi Krista, na onu sv. Josipa, drvenoj grupi »Bijeg u Egipat«, koju je objavio K. Prijatelj u svom »Baroku u Splitu« 1947. (sl. 14). Tu su i sličice svetaca na bakru koje nijesu u Dalmaciji rijetke, dvije male kasnobizantske slike sa svecima na poslaćenoj pozadini i šarene i okićene Gospe ruskih ikonopisaca iz 19. stoljeća iz radionica u kojima je učio i mladi Maksim Gorki,

a koje donášahu naši pomorci iz Crnog i Azovskog mora u splitsku crkvu sv. Križa i u orebičke kuće bez obzira na njihovu pripadnost pravoslavlju.⁴¹⁾ U samostanu su i dva barokna portreta istaknutih upravnika samostana Stjepana Ferrarija Cupillija⁴²⁾ i Kamila Lupija.

Sačuvana su i dva kamena reljefa. U obnovljenoj sakristiji je zidni umivaonik rijetkog oblika, njegova je udubina okružena reljefnim listnim vijencem, sred kojega je plemićki grb. Po kasnorenesansnom, u Dalmaciji rijetkom i na poseban način ukrašenom i oblikovanom obliku, mogli bismo ga datirati u drugu polovicu 16. stoljeća. Već ga objavih,⁴³⁾ ali mu i ovdje treba napomenuti likovnu vrsnoću i rijetki oblik. Drugi reljef je vrh vrata kroz koja se ulazi iz dvorišta u južno preinačeno samostansko krilo. Taj jednostavni ulaz četverouglastog otvora je usklađen s čednim izgledom dvorišta iako je kasniji od njega. Na njegovom nadvratniku obrubljenom jednostavnim reljefnim okvirom je natpis ispisan renesansnom kapitalom:⁴⁴⁾ HIC TVVS ORDO VIGET FRATRVM FRANCISCE MINORVM HIC PRIMOGENITOS CLAVDIS ALISQVE TVOS.

Iznad sredine tog nadvratnika uzidan je plitki reljefni lik sv. Franje asiškog oblikovan u plitkoj udubini polukružnog završetka opasanoj jednostavnim reljefnim pojasom na početku njena luka, vrh kojega je istaknut središnji klin. Asiški svetac je prikazan kao patrijarh, utemeljitelj svoje redovničke zadruge, u uspravnom položaju s rukama na prsima u kojima drži križ i knjigu pravilnika svog reda uvezanu u čvrste korice, koju pokazuje kažiprstom desnice. Lice mu je punano i zaokruženo, oči dugoljasto oblikovane a bradica šiljasta i svedena u čuperak sred podbratka. Redovnička odjeća je izrađena u širokim debelim i okomitim naborima, stisnuta pojasom s dva spuštene traka uobičajenih čvorova koji označuju tri znamenja: siromaštva, čistoće i poslušnosti, kojima se zavjetuju redovnici franjevačkog reda. Pri svom donjem rubu odjeća je opšivena s tri tanka reda konca, a na leđima i prsima je pokriva dvokrilni sred prsiju rastvoreni naplećak uzdignuta ovratnika. Lik je čvrsto uspravljen, nabori njegove odjeće mirno padaju i svojim oblikovanjem odaju njenu debljinu, križ i mali pravilnik su sljubljeni s tijelom. Sve pojednosti lica, ruku i nogu su vješto i istančano izrađene, te pokazuju, kao i tanke crte uz rub haljine, koje kao da su iglom urezane, kiparev smisao za realističku i usitnjenu obradu kamena. Po tom mirnom stavu dosljedno provedenom u pojedinostima čeonu postavljenog lika jednako kao i po jednostavnom obliku plitke udubine u koju je smješten mirno i slobodno tako da mu prsti nogu prelaze njen donji okvir, pa i po bradici okupljenoj u čuperak može se ovaj reljef smatrati radom iz 17. stoljeća. Iako mu je odjeća preširoka i u nesrazmjeru s malom glavom, oči i obrve neprirodno izdužene, a uši nataknute, ipak ovaj jedva i pogrešno spomenut i označen reljef⁴⁵⁾ predstavlja rad domaćih majstora koji nisu u Splitu u to doba česti. Po uzoru i u slijedu malih renesansnih splitskih reljefa nije nametljiv svojoj okolini i veličinom se uklapa u ranogotičku trećentističku cjelinu slikovitog samostanskog dvorišta, a i u kiparske radove splitske sredine koji od 16. do 18. stoljeća nemaju velike omjere ni obline, pa ni vrsnoću. Ni ključni kamen vrh luka koji se smatraše renesansnom konzolicom, ni okvir udubine nema profilacije tog sloga, pa stoga

Drveni Ecce homo iz 18. st, foto: Ž. Bačić

Ecce homo iz 17. st, foto: Ž. Bačić

smatram da ne pripada 16. već kao i okvir i vrata i slova 17. stoljeću, kada se, kako pokazuju ovdje izneseni podaci, zidalo ovo južno krilo samostana.

Prisnom ugođaju malog dvorišta podredio je 1939. godine i Ivan Meštrović svoj nadgrobni spomenik istaknutom i zaslužnom političaru Anti Trumbiću. Njegov lik je vješto uklopljen svojim polegnutim položajem na prednjem dijelu kosog poklopca sarkofaga oblikovanog po antičkom uzoru. Kipar se mogao nadahnuti sličnim postavljanjem likova na solinskom sarkofagu s mitom Hipolita i Fedre iz 4. stoljeća koji je izložen u Splitskom Arheološkom muzeju, ali i onim kasnogotičkim Jurja Matijeve u Splitu i u Kaštel-Lukšiću s mrtvim pokojnikom ili pak mnogim renesansnim u Italiji Vincenza Onofrija, Ambrogia da Milano, Andree Bregna pa i našeg Duknovića. Međutim, Meštrović je za Trumbićevu grobnicu izabrao jednostavni rimski sarkofag s malim bočnim akroterijima i plastično polegnutim likom na prednjoj strani poklopca koji ističe obris cjeline. Mjesto mrtvog položenog i ukočenog lika gotičkih i renesansnih kipara oblikovao je živog Trumbića koji je koščatom rukom podbočio izrazitu glavu u kojoj se, dok čita svitak na pruženim koljenima, očituje prodorna i misaona djelatnost oštroumnog političara.

O ovom malo poznatom djelu sam već pisao⁴⁶⁾ a sada se može dodati da je pred njim pokopana, kako je na njegovu pročelju urezano, i Ana, Trumbićeva supruga i njegova pratilica na putovanjima za vrijeme naporna političkog djelovanja, koje je nedavno točno ocrtao i Miroslav Krleža. Ona je bila kći Srečka Karamana, istaknutog pristaše iz doba narodnog preporoda u Splitu, a sestra povjesnika umjetnosti Ljube. Tim spomenikom, u kojem je Meštrović izrazio svoju darovitost snažnim, ovaj put obuzdanim crtama, uklopio skladne obrise lika s jednostavnošću sarkofaga, upotpunjeno je spomeničko značenje ovog čednog splitskog panteona.

Uz zapadni zid samostana prostiraše se vrt uzduž obale kojemu danas nema ni traga jer su tu sagrađene u 19. stoljeću zbijene višekratnice prekinuvši kao u Zadru, Trstu i mnogim sredozemnim primorskim gradovima prirodnu i postepenu vezu naselja s morem. Tu u lučici su vjerojatno konventualci vezivali svoje čamce koje naručivahu i u kolovozu 1642. u Korčuli i premazivahu često u 17. stoljeću paklinom vađenom u Vrgorcu već u mletačko doba.

Taj vrt pri moru i lučici bio je vjerojatno vrlo ugodan a i slikovit u blizini jarbola i jedara živahne luke. Možda je imao i uobičajeni orsan, sazidano i nadvođeno sklonište za čamce, kao i poljudski od kojega se vidi sada tek trag luka nad nekadašnjim otvorom. Zidanjem višekratnica na mjestu vrta i tik do samostana tom sklopu je prekinuta osamljenost a umanjen je izgled njegove visine, on se podredio nametljivim novogradnjama i izgubio svoju privlačivu vlastitu cjelinu u prostoru. Srednjovjekovni perivoj, nabujao na ovom ravnom mjestu pod istočnom marjanskom padinom, bijaše ograđen zidom koji u više navrata popravljahu u toku 16. i 17. stoljeća. Bio je zasađen povrćem, bobom, češnjakom, ljutikom te narančama i šafranom. Vinova loza se povijala uza stupove na odrine (pergolato) spomenute u veljači 1560. i 1607. Vjerojatno to bijahu vitki kameni stupovi koji se sačuvaše u mnogim renesansnim vrtovima dalmatinskih ljetnikovaca i samostana pa i sred franjevačkog na Poljudu u Splitu. Možda su među njima bili i onih šest koje konventualci naručiše 1612. godine korčulanskom majstoru Ivanu Franovu. Vrt se čistio od divlje trave i naručivale su se vreće gnoja za njegovo gnojenje.

Iako im pravila reda sprečavahu veće posjede izvan samostanskog sklopa, splitski konventualci posjedovahu manje čestice zemljišta u različitim predjelima pa i na onima koji imahu u 16. i 17. stoljeću dosada malo poznate hrvatske nazive: Rim (vjerojatno su to u gradskom zakonu zvana Porta Romae), vrata Rudičića i Nebojša, koje davahu u zakup. Tih starih hrvatskih toponima ima u Splitu mnogo. Neke iz njih u radu »Splitska renesansna sredina«. Mnoge ovdje bilježi P. Petrić.

Sve se to doznaje iz rukopisnih knjiga samostanskih prihoda i rashoda koje su pisane sve do pojave kuge u ožujku i svibnju 1607. kada je zabilježena i nestašica kruha zbog napuštanja grada. Knjige te vrsti iz 18. i 19. stoljeća ne pregledavah.

I tada, kao i ranije a i kasnije, mnoga su umjetnička djela nestala iz samostana, a i njegov se izgled potpuno izmijenio. Stoga sam ranijem svom pisanju dodao ovih nekoliko bilježaka da se nešto više sazna o ovom spomeničkom sklopu u kojemu bi konačno trebalo osnovati i urediti

posebnu zbirku. U njoj ib se moglo izložiti važnije rukopise, umjetnički opremljene i sadržajno važne, a malo poznate ukusno opremljene starske knjige pa i arhivsku građu važnu za povijest glazbenog života u Splitu. Uz njih bi se mogle pokazati u novoosnovanoj zbirci, pristupačnoj na pročelnoj gradskoj obali, brojne umjetnine, osobito umjetničke slike iz 17. i 18. stoljeća, nacrti, pisane i tiskane kajdanke, stara izdanja Marka Marulića, Bernardina Splićanina, Tome Arhiđakona, Ivana Lukačića, Jerolima Kavanjina, dokumente o radu Trumbića, kojima su grobnice u ovoj crkvi. Svi bi ti izložci predočavali ne samo razvitak ovog samostana već i dio našeg kulturnog stvaralaštva u toku stoljeća.⁴⁷⁾

BILJEŠKE:

- 1) *Lj. Karaman*, Umjetnost u Dalmaciji, XV i XVI vijek, Zagreb 1933, str. 116.
- 2) *C. Fisković*, Tri ikone u Splitu, Zbornik za likovne umjetnosti 11, Novi Sad 1975, sl. 1, 6, 7; *D. Diana*, Prilog arhitekturi XIX stoljeća u Splitu. Fiskovićev zbornik I, Split 1980. Prilozi povijesti umjetnosti 21, str. 699—712.
- 3) *C. Fisković*, Utjecaj Dioklecijanova mauzoleja na kasnije graditeljstvo, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku LIII, Split 1951, sl. 1, 2; *C. Fisković*, Je li na splitskoj obali bila ranokršćanska crkva s krstionicom, Kulturna baština 9—10, Split 1979, str. 10.
- 4) Kao i neki naši stariji natpisi: *F. Bulić — P. Skok*, Natpis Petra Crnoga, Vjesnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini XXX, Sarajevo 1918; *Lj. Karaman*, Sarkofag kćeri kralja Bele IV u Splitu, Zbornik Camilla Luzerna, Graz 1938(?), str. 70; *A. Duplančić*, Nekadašnje groblje kod splitskih konventualaca, članak u ovom broju časopisa.
- 5) *C. Fisković*, Artistes français en Dalmatie, Annales de l'Institut français de Zagreb, 28—29, Zagreb 1947, str. 14, 15; *C. Fisković*, Les artistes français en Dalmatie du XIVe an XVIIe siecle, Annales de l'Institut français de Zagreb, N. s. 14—17, Zagreb 1964—1965, str. 28.
- 6) *Lj. Karaman* smatra da likovi bijahu izrađeni u intarziji; Sv. Frano o. o. konventualaca na obali u Splitu, Hrvatski narod, Zagreb 27. XI 1943.
- 7) Ovaj i ostale arhivske podatke o samostanu i crkvi našao sam u četiri rukopisne knjige prihoda i rashoda godina 1555—1561; 1596—1607; 1608—1627, 1621—1651 koje se čuvaju u Arhivu samostana u Splitu. Većini knjiga listovi nisu označeni brojem, stoga najčešće označujem godinu zapisa. Prijepisi pojedinih stavki se nalaze u mojim bilježnicama, a ovdje zbog skućenog prostora časopisa navodim samo neke u cjelini.
- 8) *C. Fisković*, Drvena skulptura gotičkog stila u Splitu, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, LI, Split 1939, tabla XXXIV, strana 208—224.
- 9) *C. Fisković*, Neobjavljeno djelo Blaža Jurjeva u Splitu, Peristil 5, Zagreb 1962, str. 45—60; O postavljanju raspela na visokom mjestu vidi *I. Fisković*, Dubrovačko slikarstvo i društveni okviri njegova razvoja u XIV stoljeću. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 23, Split 1983, str. 100 itd.
- 10) *C. Fisković*, o. c. (8), str. 187, tabla XXXIII.
- 11) *D. Domančić*, Izložba kipova i predmeta ukrasne umjetnosti u Dalmaciji XIII—XVI st. Split 1977, naslovna stranica i sl. 3.
- 12) Uporedi s talijanskim gotičkim skulpturama u *E. Carli*, La scultura lignea italiana dal XII al XVI secolo, Milano 1960 (?). Carli je čak pomišljao da su apostoli nekoć u stolnoj crkvi u Zadru djelo Giovanni da Borgo San Sepolcro, ali sam na temelju arhivskog dokumenta utvrdio da su djelo Petra de Riboldisa. Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku, IV—V, Dubrovnik 1956, str. 153—180.
- 13) *C. Fisković*, Marulićev grob, Čakavska rič 2, Split 1975, str. 41—54.

- 14) *L. Jelić — F. Bulić, S. Rutar*, Guida di Spalato e Salona, Zadar 1894, tabla VII. Vidi se i na fotografijama Splita fotografa M. Manenice iz 1870-ih godina u Arheološkom muzeju u Splitu. Na njima taj zvonik sa satom nema stare patine te se čini da je noviji od zagasite boje pročelja crkve. V. sl., Izložba Split prije sto godina, Split 1982, sl. na str. 2.
- 15) U Muzeju grada Splita.
- 16) *C. Fisković*, o. c. (3, Utjecaj...), sl. 2, str. 191.
- 17) V. sl. V. *Brusić*, Otok Rab, str. 180.
- 18) V. sl. K. *Prijatelj*, Barok u Splitu, Split 1947, str. 42, sl. 13.
- 19) Dicembre 1556... Item spesi per far dipenzer sopra la finestra de la sacristia alcune figure quale eran ruinate — L. 1. 16. Knjiga rashoda i prihoda 1555—1561. o. c.
- 20) 15 marzo 1600 a di detto furono reconciliati li doij cimiteri di magnifico messer veschovo di bosna e forno molti a desinar.
A di detto (19) forno consecrati quatro altari dal isteso veschovo et forno assai preti et secolari, un pan — L. 5. 6. Knjiga izdataka 1591—1607, o. c. Ime naslovnog bosanskog biskupa nije spomenuto. To je, vjerojatno, Frano Baličević (1589—1615). *D. Farlati* Illyrici Sacri IV, Mleci 1764, str. 75.
- 20a) *C. Fisković*, Glazba... u Hvaru u 18 stoljeću, Dani hvarskog kazališta, XVII stoljeće, Split 1978, str. 76.
- 21) *J. Stipišić — M. Šamšalović*, Zapisnici Velikog vijeća grada Splita. Zbornik zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU, 12, Zagreb 1982, str. 82, 161. Autori smatraju da se tu spominje molba konventualaca da im Gradsko vijeće dozvoli otvaranje gradskih vrata što mi se čini sumnjivim jer ta vrata gradska još nisu ubicirana, a teško bi Vijeće to dopustilo. Ipak »parua portella« upućuje na mišljenje da se to odnosi na gradska vrata, jer su ta mogla imati u velikim vratnicama urezan mali otvor, kao trogirski i dubrovački gradska vrata.
- 22) *C. Fisković*, Romaničko-gotičko i gotičko-renesansni slog samostana Male braće. Zbornik Samostana Male braće u Dubrovniku, Dubrovnik 1985, str. 413—464.
- 23) *C. Fisković*, O starim dalmatinskim kaminima, Bulletin Razreda za likovne umjetnosti JAZU, 51, Zagreb 1981, str. 35—79.
- 24) Usporedi s glavicama dovratnika kuće u Diokrecijanovoj ulici južno od Zlatnih vrata u Splitu.
- 25) *C. Fisković*, o. c. (3, Utjecaj...) str. 192, bilješka 15.
- 26) V. sl. Č. M. *Iveković*, Dalmatiens Architektur und Plastik, Wien, tabla 227/1.
- 27) *C. Fisković*, Prvi poznati dubrovački graditelj, Dubrovnik 1966, str. 52. *B. Gušić — C. Fisković*, Otok Mljet, Zagreb 1958, str. 49. Drugo izdanje. Govedari 1980.
- 28) U Karamanovom članku, o. c. (6) je ime, uslijed tiskarske greške, krivo objavljeno.
- 29) *J. Stipišić — M. Šamšalović*, o. c. (21), str. 191, 239.
- 30) Ibidem, str. 161.
- 31) *C. Fisković*, o. c. (3, Utjecaj...) sl. 3.
- 32) Slični grb trogirskih obitelji Celio-Cega i kasnijih splitskih Bokareo i Ivaneo ne dolaze, čini se, u obzir. Usporedi *F. Heyer*, Wappenbuch des Königreichs Dalmatien, Nürnberg 1873, tabla 1, 24, 34.
- 33) *C. Fisković*, o. c. (3, Je li na splitskoj obali...), str. 11.
- 34) Luigo 1626 Recevi per alcuni pezzi di marmoro raccolti per cimitero per orto del Convento furono venduti in Venetia per mezzo del Signor Lorenzo Testa L. 84. Knjiga prihoda i rashoda 1608—1627.
- 35) *L. Jelić*, Raccolta di documenti relativi ai monumenti artistici di Spalato e Salona I, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku XVII, Split 1894, str. 35 posebnog otiska; *F. Baras*, Venecija ljubi kamenje, Nedjeljna Dalmacija, Split 19. I 1986.
- 36) *F. Bulić — Lj. Karaman*, Palača cara Dioklecijana u Splitu, Zagreb 1927, posveta.
- 37) Vjerojatno *R. Adam* koji u predgovoru svog djela Ruins of the Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia, Londres 1764, osuđuje oštećivanje palače.

- 38) O Dorotiću i ovoj pjesmi vidi *D. Berić* u *Analima Historijskog instituta* u Dubrovniku I, Dubrovnik 1952, str. 465.
- 39) *L. Jelić*, o. c. (35); *M. Abramić*, *Raznesene antičke umjetnine*, *Mogućnosti* 4, Split 1954, str. 242—250; *C. Fisković*, *Lista ukradenih umjetnina*. *Danas*, Zagreb 20. IV 1986.
- 39a) Uporedi s onim u Stonu i mnogo vrednijim u Trogiru. *C. Fisković*, *Stonska likovna baština*. *Anali XXII—XXIII*, Dubrovnik 1985; *Isti*, *Les artistes français en Dalmatie*; *Annales de l' Institut français de Zagreb* 1964.
- 40) U Radivoja Pešuta na Orebićima potječe iz kuće Krista Fiskovića, u obitelji Matavulj u Šibeniku, u Muzeju u Perastu, u Kaporovoj zbirci u Korčuli koja ima grčke natpise, te u crkvi Gospe od Soca u Splitu. Fotografije onih spomenutih u Korčuli i u Šibeniku su u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu. O onoj u Ravenni vidi *S. Muratori*, *Il R. Museo nazionale di Ravenna*, Rim 1937, str. 27, sl. na str. 57.
- 41) *C. Fisković*, *Romaničko raspelo iz crkve sv. Križa u Splitu*, *Peristil* 12—13, Split 1970, str. 14.
- 42) Vidi sliku u članku *A. Duplančića* *Nekadašnje groblje kod splitskih konventualaca*, u ovom časopisu.
- 43) *C. Fisković*, *Prilog renesansnom kiparstvu u Splitu*, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 25, Split 1985, str. 120.
- 44) *Lj. Karaman* piše neodređeno: »natpis sa slovima vrlo starog izgleda«, o. c. (6).
- 45) *Ibidem*, viđen je pogrešno kao mali kip.
- 46) *C. Fisković*, *Postavljanje nadgrobnog spomenika Dr Anti Trumbiću u Splitu*, *Glasnik Ispostave banske vlasti*, II, br. 11—12, Split 1939, str. 204. Sarkofag je ipak zbijen u uglu. Možda bi ga se moglo prenijeti u crkvu kao doličnije mjesto. Zahvaljujemo o. Nikoli M. Roščiću, upravniku ovog samostana, koji bijaše pri ruci Živku Bačiću pri fotografiranju i meni pri obilasku crkve i samostana. U arhivu samostana našao sam nekoliko zanimljivih vijesti za prošlost Splita, o čemu pišem u zagrebačkom časopisu »Povijest sporta«, a neke bilješke o ishrani redovnika unio sam u rad »Prilozi o ishrani u Dalmaciji u 16. i 17. stoljeću«, koji je u tisku u JAZU.
- 47) Nažalost dio tog našeg stvaralaštva iz 19. stoljeća u Splitu se danomice ruši i izobličava. Izvorni i vjerodostojni ambijent iz doba narodnog preporoda za uvijek se briše i nestaje. Ovih dana se ruši palača Demicheli uz kazalište! V. sl. *Slobodna Dalmacija*, Split 15. V 1986.)